

Το πρότυπο του επιτυχημένου ηγεμόνα κατά τον Ν. Μακιαβέλι (Αγάπη Παπαδοπούλου, ΜTh)

/ [Πεμπτουσία](#)



Ένας επιτυχημένος ηγεμόνας, με βάση το Μακιαβέλι, μπορεί να χειραγωγεί τους νόμους που διέπουν την πολιτική συμπεριφορά και να διαμορφώνει την πορεία των γεγονότων σύμφωνα με τα σχέδιά του. Ο Μακιαβέλι εντυπωσιάζεται από τις νέες ηγεμονίες που δημιουργήθηκαν με βία και γοητεύεται από τους αρχηγούς των στρατευμάτων[180]. Σύμφωνα με τον Ιταλό φιλόσοφο, ο ηγεμόνας συγκεντρώνει την αυθεντία για καθετί που υπάγεται στην κυριαρχία του και τη βούληση να εφαρμόζει στους άλλους ό,τι αποφασίζει. Μάλιστα, είναι ο μόνος που μπορεί με τη στάση του να αφυπνίσει την ηθικότητα στους ανθρώπους. Εκ πείρας γνωρίζει ότι οι άνθρωποι κάνουν το καλό μόνο από ανάγκη και είναι διατεθειμένος να τους αναγκάσει να μεταβάλουν σταδιακά την κακία σε ανιδιοτέλεια. Θεωρεί ότι τα κοινωνικά οφέλη της σταθερότητας και της ασφάλειας μπορούν να επιτευχθούν μέσω της ηθικής διαφθοράς. Ως αποτέλεσμα, ένας κυβερνήτης δεν πρέπει να ανησυχεί μόνο για τη φήμη του, αλλά επίσης πρέπει να είναι θετικά διατεθειμένος να ενεργήσει ανήθικα στο σωστό χρόνο. Ως πολιτικός θεωρητικός, ο Μακιαβέλι

τόνισε την περιστασιακή ανάγκη για μεθοδική άσκηση της ωμής βίας ή της εξαπάτησης. Η αποφασιστική διάθεση του ηγεμόνα είναι αυτή που δημιουργεί και διαμορφώνει το είδος της ηθικής σε μια πολιτεία.



Για τη σκέψη του Μακιαβέλι, η αδικία δεν είναι απαραίτητα μια αρνητική κατάσταση. Δεν διστάζει, μάλιστα, να τη θεωρήσει ως απαραίτητη στην υπηρεσία της εξουσίας. Επισημαίνει δε, ότι οι αδικίες πρέπει να γίνονται όλες μαζί και να μην ανανεώνονται κάθε μέρα, ενώ τα ευεργετήματα να γίνονται σιγά-σιγά, για να διαρκεί περισσότερο η γεύση τους[181]. Οι άνθρωποι ξεχνούν ευκολότερα το θάνατο του πατέρα τους, παρά την απώλεια της περιουσίας τους[182]. Τονίζει επίσης πως η απόσταση ανάμεσα στο πώς ζει κανείς και στο πώς θα έπρεπε να ζει είναι τόσο μεγάλη, που όποιος παραλείπει αυτό που γίνεται για εκείνο που θα έπρεπε να γίνει, προετοιμάζει την καταστροφή του. Γιατί κάποιος που θέλει να κάνει πάντα τον καλό, είναι λογικό να καταστραφεί ανάμεσα σε τόσους κακούς[183]. Επειδή κανένας δεν μπορεί να έχει όλες τις καλές ιδιότητες και να τις τηρεί, καθώς η ανθρώπινη φύση δεν του το επιτρέπει, χρειάζεται να είναι τόσο συνετός, ώστε να ξέρει να αποφεύγει τη ντροπή για τα ελαττώματα που θα τον έκαναν να χάσει την εξουσία. Εντούτοις, παραδέχεται ότι η δολοφονία των συμπολιτών, η προδοσία των φίλων, η αναξιοπιστία, η σκληρότητα και η αθεΐα μπορούν να χαρίσουν σε κάποιον εξουσία, αλλά όχι δόξα[184].

Έτσι ο ηγεμόνας θα πρέπει να συγκεντρώνει στο πρόσωπό του όλες τις

ενστικτώδεις συμπεριφορές προκειμένου να κυβερνήσει. Σύμφωνα με το Μακιαβέλι ένας ηγέτης οφείλει να ξέρει πότε να δρα ως θηρίο και πότε ως άνθρωπος[185]. Αναφέρει ότι για έναν ηγεμόνα είναι απαραίτητο να ξέρει να δρα σαν ζώο: σαν την αλεπού για να μυρίζεται τις παγίδες και να είναι πανούργος και σαν το λιοντάρι για να τρομάζει τους λύκους και να είναι άγριος. Θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα και αλεπού και λιοντάρι, διότι αν είναι μόνο λιοντάρι δε θα μπορεί να αντιλαμβάνεται τις παγίδες κι αν είναι μόνο αλεπού, δε θα μπορεί να υπερασπίζεται τον εαυτό του ενάντια στους λύκους[186].

Σημαντικό είναι επίσης ότι σύμφωνα με το Μακιαβέλι η έννοια της αξιοπιστίας σχετικοποιείται. Ο ηγεμόνας πρέπει να κρατά τις υποσχέσεις του, όταν έχει συμφέρον από αυτό. Έτσι ένας συνετός ηγεμόνας δεν πρέπει να κρατά το λόγο του, όταν κάτι τέτοιο στρέφεται εναντίον του. Αυτό το δίδαγμα δε θα ήταν καλό, αν οι άνθρωποι ήταν καλοί, αλλά επειδή δεν είναι καλοί κι ούτε εκείνοι θα κρατούσαν το λόγο τους απέναντί του, ούτε κι αυτός πρέπει να τον κρατήσει. Τονίζει επίσης ότι πρέπει ο ηγεμόνας να προτιμά το καλό, αλλά να ξέρει να γυρνά στο κακό όταν είναι ανάγκη. Πρέπει ο ηγεμόνας να κρύβει τον χαρακτήρα του, να είναι υποκριτής και απατεώνας. Οι άνθρωποι είναι ευκολόπιστοι και έτσι για όποιον θέλει να εξαπατήσει, θα του είναι πολύ εύκολο. Δεν είναι ανάγκη να έχει κάποιος αυτές τις αρετές, αλλά οφείλει να δείχνει ότι τις έχει. Αναφέρει: «Οι άνθρωποι βλέπουν αυτό που φαίνεται, όχι αυτό που είσαι. Λίγοι μπορούν να καταλάβουν αυτό που είναι κάποιος πραγματικά»[187].

Όπως οι χαρτογράφοι παρατηρούν τα βουνά από τις πεδιάδες και τους κάμπους πάνω από τα βουνά, έτσι και για να γνωρίσει κάποιος τη φύση του λαού, πρέπει να είναι ηγεμόνας και για να γνωρίσει τη φύση του ηγεμόνα, πρέπει να είναι άνθρωπος του λαού[188]. Σύμφωνα με το συγγραφέα, με το που θα πάει κανείς να αλλάξει τους θεσμούς, θα δημιουργήσει γύρω του αποκλειστικά εχθρότητες. Οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν τους θεσμούς ή με την πειθώ ή με τη βία. Οι λαοί δεν έχουν σταθερά ιδανικά. Πιο εύκολα πείθονται από ένα δημαγωγό, παρά κρατάνε σταθερά τα πιστεύω τους. Η κακή χρήση της βίας γίνεται είτε από δειλία του ηγέτη είτε από ανικανότητα να διοικήσει.

Σύμφωνα με τον Μακιαβέλι οι ηγεμόνες πρέπει να αναθέτουν σε άλλους τη διαχείριση δύσκολων υποθέσεων και να κρατούν για τον εαυτό τους εκείνες που είναι ευχάριστες[189]. Επίσης, τονίζει πως αν βλέπει κάποιος το συνεργάτη του να σκέφτεται περισσότερο τον εαυτό του από τα δικά του συμφέροντα, να ξέρει πως δεν μπορεί να τον εμπιστευτεί[190]. Οι καλές συμβουλές από όπου και αν προέρχονται, οφείλονται στην ικανότητα του ηγεμόνα και ποτέ η ικανότητά του δεν οφείλεται στις καλές συμβουλές. Ένας κακός ηγέτης δεν είναι σε θέση να

αντιλαμβάνεται τις καλές συμβουλές των συνεργατών του[191]. Η πρώτη εντύπωση που δημιουργεί ένας ηγεμόνας είναι αυτή που δίνουν οι άνθρωποι που τον περιστοιχίζουν.

Ο Μακιαβέλι διαχώρισε τον υποκειμενικό παράγοντα από τον αντικειμενικό. Τον πρώτο τον ορίζει ως *virtu*, δηλαδή αρετή, ενώ τον δεύτερο ως *fortuna*, δηλαδή τύχη. Υπάρχει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη *virtu* και στη *fortuna*. Λέγοντας *virtu* ο Μακιαβέλι εννοεί συγκεκριμένα στοιχεία, όπως το στοιχείο της ισχυρής βούλησης, της δεξιότητας και ικανότητας, της ανώτερης νοημοσύνης, της επιμονής, του θάρρους, της ευελιξίας, της σωματικής δύναμης και το στοιχείο της αποτελεσματικότητας.

Σύμφωνα με το Μακιαβέλι 'η τύχη καθορίζει τις μισές από τις πράξεις μας'. Τις άλλες μισές αφήνει να τις κυβερνάει ο ίδιος ο άνθρωπος[192]. Αν δεν παρουσιαστεί η *fortuna*, η *virtu* δεν μπορεί να δράσει. Κι ακόμα κι αν υπάρχει *fortuna*, είναι ανεκμετάλλευτη χωρίς τη *virtu* από την πλευρά του ανθρώπου. Για να γίνει η μετάβαση από το φεουδαρχικό σύστημα του μεσαίωνα στον πρώιμο οικονομικό καπιταλισμό της αναγέννησης, ήταν αναγκαίο το στοιχείο της *virtu*. Ο Μακιαβέλι τονίζει πως για να πετύχει κανείς δεν φτάνει να είναι άξιος, αλλά χρειάζεται να είναι και τυχερός. Η *fortuna* έχει σημαντική θέση στην πολιτική σκέψη του Μακιαβέλι[193]. Αν η τύχη αλλάζει κι οι άνθρωποι επιμένουν στις θέσεις τους, είναι ευτυχισμένοι για όσο συνταιριάζουν με την τύχη. Άρα είναι καλύτερα να είναι κάποιος ορμητικός, παρά επιφυλακτικός, αφού η τύχη είναι γυναίκα και σαν γυναίκα είναι φίλη με τους νέους, που είναι λιγότερο επιφυλακτικοί, είναι πιο επιθετικοί και υποτάσσουν την τύχη με περισσότερη τόλμη[194].

Οι πηγές του Μακιαβέλι για την έννοια της τύχης προέρχονται από Ρωμαίους ιστορικούς και αμοραλιστές συγγραφείς. Η τύχη σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες είναι θεά που μοιράζει πλούτο και δόξα. Αν πάρει κανείς την εξουσία με την τύχη, τότε θα πρέπει να τη φοβάται, γιατί η τύχη μπορεί να αλλάξει. Ένας ηγεμόνας που στηρίζεται στην τύχη εξ' ολοκλήρου, θα καταστραφεί αμέσως μόλις η τύχη μεταβληθεί[195]. Ο Μακιαβέλι γράφει ότι «σαν κουρασθεί η τύχη, καταστρέφεσαι»[196]. Την *fortuna* την εκλαμβάνει ως θηλυκό που επιθυμούμε να κατακτήσουμε. Αυτή έλκεται από όσους της φέρονται σκληρά και με τόλμη. Για να την έχει κανείς υπό τον έλεγχό του, πρέπει να της φέρεται βίαια. Πιο εύκολα αφήνεται να νικηθεί από τους βίαιους άνδρες, παρά από όσους φέρονται με διακριτικότητα[197]. Η *fortuna* έλκεται από εκείνους που έχουν *virtu*. Ο Μακιαβέλι εκτός από την τύχη και την αξιοσύνη, λαμβάνει υπόψη του και τον παράγοντα της κατάλληλης ευκαιρίας καθώς και την ανθρώπινη φύση, προκειμένου να ερμηνεύσει την ανθρώπινη πράξη.

Σύμφωνα με το Μακιαβέλι, ευτυχισμένος είναι αυτός που προσαρμόζει τον τρόπο συμπεριφοράς του στις απαιτήσεις των καιρών, ενώ δυστυχισμένος αυτός που η συμπεριφορά του δεν ταιριάζει με αυτές[198]. Αν θα το καταφέρει κάποιος αυτό, εξαρτάται από τη φύση του καθενός[199]. Η τύχη δεν προσφέρει παρά μόνο την ευκαιρία. Οι ικανότητες ενός ηγέτη μορφοποιούν τα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα[200].

Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι ο κατά Μακιαβέλι επιτυχημένος ηγεμόνας είναι αυτός που ξέρει να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που του παρουσιάζονται χωρίς να υπολογίζει το ηθικό κόστος των πράξεών του. Είναι, ακόμη, το πρότυπο του αποτελεσματικού ηγέτη, που προτάσσει ως ύψιστη προτεραιότητα τη 'σιδηρά' διοίκηση, η οποία λαμβάνει γρήγορες αποφάσεις, χωρίς δισταγμούς και την οποία τη φοβούνται όλοι, και οι συνεργάτες και οι υπήκοοί του.

[180] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 41.

[181] Βλ. ό. π., σελ. 59.

[182] Βλ. ό. π., σελ. 93.

[183] Βλ. ό. π., σελ. 87.

[184] Βλ. ό. π., σελ. 55.

[185] Βλ. ό. π., σελ. 96.

[186] Βλ. Jean-Jacques Chevallier, *Les Grandes oeuvres politiques*, Libraire Armand Colin, 1968, σελ. 27.

[187] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 96-98.

[188] Βλ. ό. π., σελ. 62.

- [189] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 103.
- [190] Βλ., ό. π., σελ. 125.
- [191] Βλ. ό. π., σελ. 127-128.
- [192] Βλ. ό. π., σελ. 130.
- [193] Βλ. Anthony Parel, *The Machiavellian cosmos*, Yale University Press, New Haven and London, 1992, σελ. 63.
- [194] Βλ. Anthony Parel, *The Machiavellian cosmos*, ό. π., σελ. 134.
- [195] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 132-133.
- [196] Βλ. Τάκης Κονδύλης, *Μακιαβέλι έργα, τόμος II*, Κάλβος, Αθήνα, 1971, σελ. 363.
- [197] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 134.
- [198] Βλ. ό. π., σελ. 131-132.
- [199] Γράφει: «ο καθένας πολιτεύεται κατά το μυαλό του και τη φαντασία του. Είναι καλότυχος όταν αρμονίζει τον καιρό με τον τρόπο που πολιτεύεται, ενώ κακοτυχίζει αυτός που με τις πράξεις του διαφοροποιείται από τον καιρό και τις υπάρχουσες καταστάσεις.» Βλ. Τάκης Κονδύλης, *Μακιαβέλι έργα*, ό. π., σελ. 363.
- [200] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 131.

[flipbook title='Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ' book='papadopoulou_book' file='papadopoulou_diplomatiki.html']